

HÍREK

A REFORMÁCIÓ HATÁSA A HAJDÚSÁGBAN

Konferencia Hajdúböszörményben

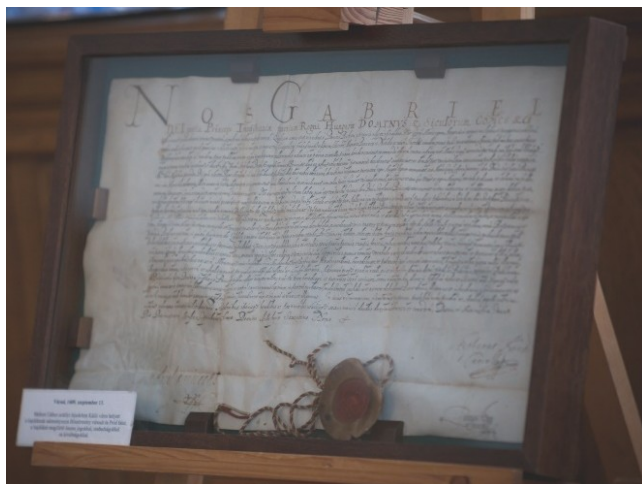
2017. szeptember 11.

Hajdúböszörmény városa minden évben ünnepi keretek között emlékezik meg a Város Napjáról, amely mára többnapos rendezvénysorozattá fejlődött. 2006 óta képezik a program részét egyrészt a Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Hajdúböszörményi Fiókleveáltára által megszervezett tudományos konferenciák, melyek előadásai a *Közszolgálati Füzetek* c. kiadványsorozatban is megjelennek, másrészt a Hajdúsági Múzeummal közösen rendezett, a konferencia témájához kapcsolódó időszak kiállítások. A tudományos ülés célja Hajdúböszörmény és a Hajdúság helytörténetének feltárása és bemutatása, úgy a szakmai, mint az érdeklődő laikus közönség számára. A konferencia előadásai minden évben egy-egy témakör köré csoportosulnak, amelyek általában országosan is ünnepelt évfordulók megemlékezéseihez kapcsolódnak, de sok esetben a helyi szinten jelentős, a nagyközönség számára is érdekes témakörökben számolnak be a résztvevők legújabb kutatási eredményeikről. A 2017. szeptember 11-én, a Magyar Nemzeti Levéltár „Reformáció MNL” projektje támogatásával a hajdúböszörményi városháza

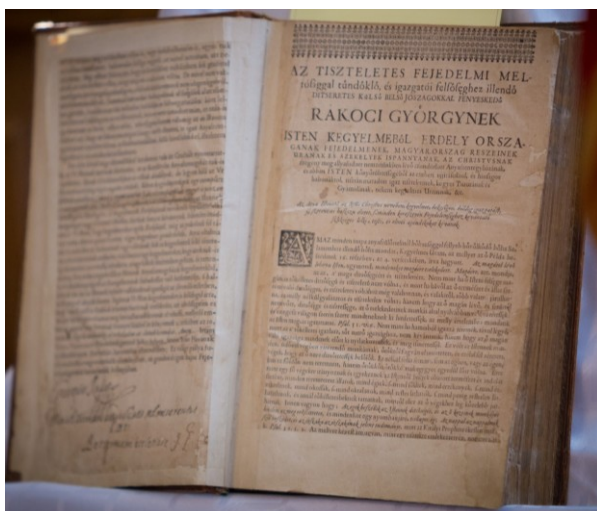

Báthory-termében lezajlott rendezvény előadásai a reformáció 500 éves évfordulójához kapcsolódva a protestantizmus és a Hajdúság kapcsolatát, közös történetének aspektusait vizsgálták.

Varjasi Imre, az MNL HBML hajdúböszörményi fióklevéltárának vezetője köszöntőjében két, a nagyközönség számára ritkán látható tárgyra hívta fel a jelenlévők figyelmét, amelyek a reformáció és Hajdúböszörmény korai kapcsolatának máig meghatározó örökségét képezik. Az egyik *Báthori Gábor 1609. szeptember 13-ai cserelevele*, amellyel a fejedelem a kállói hajdúkat Böszörménybe telepítette át. (Ennek dátuma adja a Város Napja időpontját.)

A másik a Bocskai téri református egyházközség becses kincseként őrzött *Öreg Gradual*, ami I. Rákóczi György ajándékként került az egyházhoz.

Kiss Attila polgármester köszöntőjében a reformációnak az oktatás és nevelés terén helyi szinten meghatározó szerepét hangsúlyozta, mivel Hajdúböszörmény ilyen irányú fejlődésének a bázisát a református egyház képezte évszázadokon keresztül.

A konferencia nyitó előadása „A reformáció, mint ajtónyitás” címmel hangzott el. *Lomontné Szópkó Tünde*, a Bocskai téri református egyházközség lelkipásztor a „Honnan számítható a reformáció?” kérdését vizsgálta. A sokféle lehetséges válasz megvilágítása után saját, személyes meggyőződését vázolta fel, mely szerint a reformáció Jézussal kezdődött, és a folyamatos változás ma is tart. A reformáció, melynek erejét abban látta, hogy az anyanyelviség és az olvasni tudás terjesztése útján újra közel vitte a hívőket Istenhez, ma sem zárult le teljesen: minden nemzedéknek kötelessége megtartania elődei hagyományait, és az új generációknak igyekezniük kell meghaladniuk a múlt eredményeit, folyamatosan fejlődve, az új korok kihívásaihoz alkalmazkodva.

„A hajdúvárosok református templomai” című, a közönség számára képekkel és filmbemutatókkal szemléltetett előadásában *Szendiné dr. Orvos Erzsébet*, az MNL HBML igazgatója, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Hajdúszoboszló, Hajdúhadház és Vámospercs református templomainak építéstörténetét vázolta fel, a korai idők szükségmegoldásaitól indulva (amikor a hívek katolikus templomokban voltak kénytelenek összegyűlni), a Mária Terézia által engedélyezett templomépítkezések megindulásától egészen azok mai képeinek kialakulásáig. A templomok alkotórészeit, azok funkcióit részletesen ismertető előadás a torony, a harangok, az óra, a belső tér és a kazettás mennyezetek, az orgona és az úrasztali felszerelések példáján keresztül mutatta be, hogy e téren miben és hogyan jelentett újítást, változást a reformáció.

A templom „Isten háza és ember vára” – hallhattuk. A gondolat átvitt értelemben, de szó szerint is igaz volt a hajdúvárosokban, ahol a templomok kettős funkcióira, azaz a templomerődítések egykori elterjedt hagyományára is felhívta a figyelmet az előadó.

Dr. Nyakas Miklós, a Hajdúsági Múzeum nyugállományú igazgatója, „Bocskai István önképe végrendeletei, levelei és adománylevelei tükrében” című előadásának vezérfonala a fejedelemnek, mint „belülről vezérelt embernek” a bemutatása volt. A történészek, saját koruk gondolkodásmódjából és értékrendjéből kiindulva, általában elhanyagolják a neves történelmi személyiségek, így Bocskai életének leírásából a lelki mozgatórugókat, a hit szerepét, ezáltal a valóságosnál kisebb szerepet tulajdonítanak Bocskai vallásos érzületének. Ezen „fehér folt” vizsgálatában a fejedelem levelezése és végrendeletei segítettek Nyakas Miklóst, aki megvilágította: a „homo religius” Bocskai István a korajúkor jellegzetes embere volt. A katonai és jogi mellett vallási műveltséggel is rendelkezett, őszinte belső hit vezette, mélyen hitt a kiválasztottságában, hitt a predesztinációban. Ez a lelki, hitbeli, meggyőződésbeli háttér elengedhetetlen volt ahhoz, hogy Bocskai teljesítse azt a történelmi küldetést, amire vállalkozott.

Az irodalom oldaláról közelítette meg Bocskai korát *dr. Fekete Csaba*, a Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Nagykönyvtár osztályvezetője „Bocskai a korabeli magyar költészetben” című előadásában. Egy nehezen azonosítható személy, János deák által 1605-ben írt vers keletkezési körülményeinek és tartalmának részletes elemzése során megtudhattuk, hogy Magyarországon ez a 32 strófából álló, Bocskainak jó szerencsét kívánó vers indította el a politikai költészetet, tágabb értelemben pedig azt a folyamatot, aminek következtében Bocskainak, mint a reformáció tisztelettel

övezett, nagy alakjának, az egyetemes vallásszabadság egyik élharcosának ma szobra áll Genfben.

Dr. Szabadi István, a Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Levéltárának igazgatója „A Bakócziak (Bakóczi János és Bakóczi Endre)” című előadásában Hajdúböszörmény két meghatározó egyházi személyiségének – apa és fia – életútját ismertette.

Bakóczi János és Endre élete jól példázza, hogy Hajdúböszörmény lelkipásztorai a térség egyházi elitjéhez tartoztak, mivel általában a legjobb iskolákat megjárta, gyakran külföldön is tanult személyek voltak a város lelkészei, akik később sokszor magas egyházi karriert futottak be. Bakóczi János is a debreceni kollégiumi évek után Zürichben, majd Genfben, a reformáció európai fellegráibaiban is végzett tanulmányokat, mielőtt 1869-ben megkezdte lelkészi szolgálatát Hajdúböszörményben. Bakóczi János élete a tudós értelmiségi példája is: lelkipásztori tevékenysége mellett számos értékes tudományos munka fűződik nevéhez, így adattárat készített a Református Kollégium diákjairól és tanáiról, és megírta a böszörményi egyházközség történetét.

Fia, András (Endre) méltó folytatója lett apja életútjának. Sokrétű munkásságát bizonyítja, hogy egyházi hivatása mellett a gimnázium tanára, sőt igazgatója is volt, élénk közéleti tevékenységét pedig a városi képviselői tisztsége is jelzi. Apjával együtt mindketten a helyi közösséget összetartó, köztiszteletnek örvendő lokálpatrióta értelmiségi személyiségek máig ható példái.

A konferenciát *dr. Kovács Ilona*, az MNL HBML főlevéltárosa „A református vallás elleni cselekmények a Hajdúkerületben” című előadása zárta. Az előadó bevezetőjében a vallás elleni kihágási eljárások jogi hátterét vázolta, rávilágítva arra is, hogy a káromlások a korabeli közvélekedés szerint az egész közösséget veszélyeztették. Az ilyen eseteket emiatt is ítélték nagy társadalmi veszélyességűnek, melynek büntetése századokon át testi fenytés, visszaesők esetében pedig akár halálbüntetés is lehetett. Kovács Ilona részletesen ismertette a Hajdúkerület joggyakorlatát, az ilyen eseteket helyileg szabályozó hajdúkerületi statútumtól egészen a mindennapi eljárási gyakorlatig. A vizsgált periratok közül néhány eset bemutatása plasztikusan elevenítette fel a hallgatóság számára az adott kor viszonyait és atmoszféráját. Az előadás gazdag példázatát nyújtotta annak, hogy a nyelvi lelemény csodái gyakran a tisztos polgárokat botránkoztató káromlások formájában öltöttek testet a Hajdúkerület erre hajlamos lakosainak körében.

A konferenciát – már hagyományosnak mondható módon – időszaki kiállítás bemutatója követte a Hajdúsági Múzeumban. A tudományos ülés témájához kapcsolódóan, a kiállítás is a reformáció témakörét, pontosabban annak egy – Hajdúböszörmény történetét – meghatározó szeletét, az oktatást járta körül.

Kiss Attila polgármester üdvözlő szavaiban kiemelte, hogy a Város Napját már hagyománnyá vált módon gazdagítják évről évre a Hajdúsági Múzeum és a Hajdúböszörményi Fióklevéltár által közösen szervezett tudományos programok és kiállítások.

Szekeres Gyula, a Hajdúsági Múzeum igazgatója köszöntőjében hangsúlyozta, hogy a kiállítás címe: „Iskolateremtők, avagy mit adott nekünk a reformáció?” is jelzi, hogy az oktatás és nevelés kérdésköre, bár csak egy szeletét képezi a magyarországi, ezen belül a hajdúsági reformátusság történetének, a város történetének kiemelkedő jelentő-

ségű része a református egyházi oktatás és művelődés, valamint az egyházhoz köthető jeles személyek e téren kifejtett munkássága.

Az érdeklődőknek Varjasi Imre fióklevegtár-vezető mutatta be a kiállítást. A közönség természetesen csak ízelítőt kaphatott a reformátusság, és a hajdúböszörményi oktatásügy évszázados kapcsolatából. Bepillantást nyerhettek a száz év előtti egyházi elemi iskolás diákok tanrendjébe, a közismereti tárgyak mellett az élet gyakorlati kérdéseire is nevelő református polgári leányiskola mindennapjaiba, és láthatták a debreceni Református Kollégium partikulájaként 1621-óta (önálló intézményként 1865 óta) létező városi gimnázium 1710-es évektől kezdődő anyagonyvét.

A város talán leginkább sajátos református oktatási-nevelési intézménye már a kiállítás másik nagy tárgykörével, a kiemelkedő életutat bejárt személyiségek bemutatásával teremt kapcsolatot. A Kálvineumról, az 1914–1915-ös tanévben megnyílt, református lelkészárvaik számára alapított internátusról van szó, amelynek létrejötté elválaszthatatlan Hajdúböszörmény egyházi múltjának talán legnagyobb alakjától, Baltazár Dezső református püspöktől, aki a kezdetektől támogatta az intézmény létrehozását szülővárosában. A kiállítás részletesen bemutatta a püspök életútját, gyermekkorától lelkesi szolgálatának időszakán át, egészen a püspöki tisztségéig.

Hajdúböszörmény több jeles pedagógus számára adott otthon története során. Az időszaki kiállításon néhányuk munkásságát közelebbről is megismerhette az érdeklődő közönség. Bepillanthattak például Dobó Sándor életútjába, aki az 1880-as évektől 1925-ig tanított Böszörményben, és aki számtalan egyesületnek és tudományos társaságnak volt tagja, sőt nemegyszer ezeknek a testületeknek az országos vezetőségébe is

beválasztották. Nevét, örökségét őrzi Hajdúböszörmény városának pedagógusok számára adományozható díja is.

A következő generáció is adott kiemelkedő tudós-pedagógust Hajdúböszörménynek. A Polgári Leányiskolát 1924-től vezető H. Fekete Péter életét és munkásságát szintén bemutatja a kiállítás, annál is inkább, mivel tanári, iskolaigazgatói pályafutása mellett a Hajdúsági Múzeum alapítóját, létrehozóját is tiszteli Hajdúböszörmény városa H. Fekete Péter személyében.

A Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Megyei Levéltára Hajdúböszörményi Fióklevéltárának szervezésében, a Hajdúsági Múzeum partneri közreműködésével évről évre megrendezendő konferencia és időszaki kiállítás mára a város ünnepi rendezvénysorozatának megszokott és elmaradhatatlan részévé vált, egyben a Hajdúság térségének egyik legjelentősebb történettudományi eseményét is jelenti. A 2017. szeptember 11-i tudományos ülés és kiállítás a teológia, az építés-, a mentalitás-, az irodalom-, az életút- és a jogtörténet szempontjából is áttekintette a reformáció és a Hajdúböszörmény százados kapcsolatát, méltó módon tisztelve a reformáció 500. évfordulójának.

Husvéth András